

Petra Kunovjanková
Michaela Macková

Seminární práce

Formy výchovy

Osnova: /.úvod : Kdo se podílí na výchově?
//.stať : 1.Školní výchova
2.Mimoškolní výchova
3.Rodinná výchova
4.Sebevýchova

Výchova, jež by měla plně rozvíjet osobnost člověka se uskutečňuje v celé společnosti. Podílejí se na ní jak školská zařízení (tzn. od mateřských škol až po vysoké), tak mimoškolské výchovně vzdělávací instituce, společenské organizace, také různá kulturní zařízení, ovšem velký podíl na výchově má též rodina, její sociální zázemí a sebevýchova.

1.) Školní výchova

Co se týče těch školských zařízení, tak zde má velmi důležitou roli člověk jako pedagog, protože na jeho kvalitách morálních, odborných a pedagogických závisí průběh i výsledek celého výchovného procesu. Důležité jsou i rysy pedagogovi osobnosti, které kladně ovlivňují celý tento průběh. Škola byla a nadále zůstává tradiční výchovně-vzdělávací institucí ve společnosti a ponese hlavní odpovědnost za úroveň, šíři a hloubku všeobecného vzdělání. Výchova by měla se svým mnohostranným zaměřením prostupovat celou činností škol všech stupňů.

Formu školní výchovy lze rozdělit do dvou základních skupin, a to je **výchova v rámci vyučování** a **výchova v mimovyučovacích aktivitách**, působením školního prostředí.

Obě tyto formy se navzájem doplňují a integrují. Plné výsledky se mohou dostavit pouze v hlubokém propojení vyučovacích forem s formami mimovyučovacími, jako jsou společenské organizace, kulturní instituce, rodina atd. Pak tedy dochází k plnému rozvoji jedince, jeho potřeb, zájmů, chování a utváření charakterových rysů.

Základem školní výchovy je vyučování, jehož obsah bývá blíže specifikován tzv. vzdělávacími standarty, což jsou požadavky na vědomosti, dovednosti a další kvality, kterých má být dosaženo. Každý vyučovací předmět by měl plnit svou funkci v komplexním systému výchovy, měl by si ujasnit svůj podíl na jednotlivých výchovných složkách, např. v čem plní svou úlohu z hlediska výchovy technické, ekonomické, pracovní, mravní, právní. Pedagog by neměl být přesvědčen, že učí například jen matematiku či dějepis a další vazby s jinými disciplínami a výchovnými složkami si nepřipouštěl, pak dochází k jakési jednostrannosti výchovně-vzdělávacího působení.

Vyučovací formy výchovy v dnešní době neustále provázejí různé formy výchovné práce mimo vyučování. Tyto formy mohou být realizovány jednak vlastními prostředky a jednak ve spolupráci s různými organizacemi a institucemi, mohou být také hromadné, skupinové i individuální. Rozvíjí člověka v rovině intelektuální a citové a ve složkách, kterým se často v povinném vyučování nedostává prostoru.

Mezi ty hromadné formy patří zejména různé exkurze, musí být ale připravené, dostatečně motivované a organizované, jinak mají často spíše negativní dopad.

Skupinovou formou, na školách velmi oblíbenou, jsou různé kroužky. Vycházejí z individuálních zájmů relativně malé skupiny jedinců, rozvíjí tvůrčí činnost a umožňují pedagogovi hlubší kontakt se žáky, nemusí zde působit tak formálně jako ve vyučování.

Výchovné práce mimo vyučování mohou mít i individuální podobu, toto individuální vedení je v současné době velmi aktuální z hlediska péče o talentovanou mládež. Bez něho není možné hlubší zapojení mladé generace do studentské vědecké a odborné činnosti ani do nejrůznějších olympiád, soutěží apod.

V celém systému školní výchovy ale nemůžeme opomenout vliv školního prostředí na žáky. Tím myslíme především kulturu školního prostředí a kulturu mezilidských vztahů.

2.) Mimoškolní výchova

Má rovnocenné postavení vedle výchovy školské a rodinné, používá specifické prostředky, ve specifických podmínkách. V tom je její úloha nezastupitelná.

Zvláštnost této výchovy je v bohatství bezprostředních prožitků a zkušeností.

Uskutečňuje se pomocí **společenských organizací**, kulturních zařízení a hromadných sdělovacích prostředků. Každá organizace rozvíjí své členy jako reprezentanty dané organizace v duchu jejích programů a dokumentů. Činnost každé takové organizace má jak intencionální, tak i funkcionální povahu. Intencionální (přímá) výchova zahrnuje různé kurzy, přednášky, semináře, diskuse. Funkcionální (nepřímá) výchova probíhá neustále ve spojitosti s vlastním životem a aktivitou dané organizace, je to každá akce společenské organizace, např. shromáždění, konference.

Významným článkem mimoškolní výchovy jsou **kulturní zařízení**, neslouží jen výchově a vzdělávání, ale odpovídá za tvorbu kulturních hodnot, jako jsou muzea, galerie, knihovny, divadla, kina, objekty památkové péče, botanické a zoologické zahrady. Přípravují specifické prezentace pro jednotlivé skupiny z hlediska jejich věku a potřeb.

Hromadné sdělovací prostředky jako tisk, rozhlas, film a televize se staly v naší době jedním z nejvýznamnějších činitelů výchovy mládeže i dospělých, díky své moderní technice mají široký rozsah působnosti, své čtenáře, diváky a posluchače nejen informují, ale i přesvědčují, dávají jim rady i varování. Někdy se setkáváme s pochybami, že tyto hromadné sdělovací prostředky nelze zahrnovat do oblasti výchovy a vzdělávání, avšak právě tím, že informují, nás vychovávají a to mnohem intenzivněji než většina prostředků. Navíc v současné době stále přibývá relací, které mají přímou výchovně-vzdělávací funkci, jde o různé kurzy, pořady, akce. Nepřímo působí na rozvoj osobnosti snad každý podnět těchto prostředků.

3.) Rodinná výchova

Rodina jako základní sociální jednotka, ve které žije většina občanů a ve které jedinec nachází uspokojení svých základních potřeb, se tradičně podílela na výchově mládeže i dospělých. Rodina je místo, kde se jedinci dostává přirozenou formou četných podnětů a zkušeností, kde se na každém kroku učí přístupu ke skutečnosti a kde si osvojuje základy svého sociálního chování.

Svémi vlivy působí rodina na utváření lidského profilu všech svých členů, soužitím v rodině se všichni její členové dále rozvíjejí, přetvářejí a proměňují. Rodina výchovně poskytuje onu přirozenost, bezprostřednost a aktuálnost, kterou měli na mysli Rousseau, Pestalozzi, Tolstoj i další novodobí pedagogičtí humanisté. Jednotlivé subsystemy moderní výchovy - školní, mimoškolní a rodinný - se organicky doplňují, jeden bez druhého ztrácí na účinnosti.

Rodinná výchova se uskutečňuje mnoha prostředky. Na prvním místě - a v tom je její specifičnost - rodina rozvíjí své členy veřejným míněním, tj. souborem typických názorů a přístupů ke skutečnosti, jejichž nositelem je převážná část členů rodiny. Toto veřejné mínění může být z hlediska jednotlivých složek výchovy velmi příznivé, značně nepříznivé, hluboce vlastenecké, ale i národnostně indiferentní nebo přímo negativistické. Může být prolnuto odpovědným vztahem k práci, ke způsobu a normám našeho života, avšak může být také neodpovědné a individualistické.

Společnosti není lhostejné, jaké je veřejné mínění rodiny, jakým směrem rodina na své členy působí. Snaží se dosáhnout toho, aby se veřejné mínění rodiny formovalo ve shodě s ideály

naší společnosti. Natolik se rodina stává významným pomocníkem při realizaci výchovy našich občanů a důstojným partnerem výchovy školní a mimoškolní.

Významným prostředkem rodinné výchovy je sám obsah rodinného života, tj. společné zájmy, společná účast na činnostech vědecké, kulturní, pracovní, i sportovní povahy. Rodina může například z hlediska vlastenecké výchovy mnoho učinit tím, že svým členům umožní poznávat krásy vlasti. Dále má velký vliv v oblasti estetické a kulturní, tělesné a sportovní. Rodina bývá spojována také s rozvojem morálních kvalit jedince.

Školy i mimoškolní výchovně-vzdělávací zařízení si dobře uvědomují výchovnou úlohu rodiny při rozvoji těch nejcitlivějších stránek osobnosti, tj. jejich postojů ke skutečnosti, jejich názorů, přesvědčení a ideálů, jejich zájmů, potřeb a adekvátních forem chování.

4.) Sebevýchova

Sebevýchova hraje stále větší úlohu jako specifická forma pedagogické aktivity. Při sebevýchově jedinec sám se stává jak iniciátorem, tak realizátorem výchovně-vzdělávacího procesu. Jedinec je sám sobě pedagogem i vychovávaným. Koncepce sebevýchovy je analogická koncepci výchovy druhým jedincem. I při ní můžeme rozlišit nevzdělávání jako rozvoj vědomostí, dovedností, návyků a schopností a sebevýchovu v užším smyslu jako rozvoj postojů jedince ke skutečnosti, jeho zájmů, potřeb a adekvátního chování. Také cílová orientace se neliší od obecné struktury výchovných cílů v heteroedukativním procesu. Sebevýchovná aktivita jedince je podmíněna několika předpoklady – motivace, potřeby a zájmy. Dále také rozvinutá schopnost autodiagnózy. Sebevýchova je možná v tom okamžiku, kdy jedinec je s to zhodnotit vlastní stupeň rozvoje, posoudit dosažené klady i nedostatky a uvědoměle se rozhodovat pro další změny svého vědomí, přesvědčení i chování. Sebevýchova předpokládá schopnost jedince stanovit si cíle dalšího rozvoje, plánovat, organizovat a zabezpečovat další rozvoj a pravidelně kontrolovat dosahované výsledky. Jedním z nutných předpokladů úspěšné sebevýchovy široké veřejnosti je její zabezpečení adekvátními prostředky. Jde o odbornou i populárně vědeckou literaturu knižní i časopiseckou, příručky, technické prostředky a metodické návody. Bez významu není ani odpovídající konzultační a poradenská služba. Sebevýchova jedince je stimulována i možnostmi uplatnění dosahovaných výsledků (formy společenského uplatnění).

Má-li současná školní výchova napomoci sebevýchově, měla by posílit některé momenty svého působení. Jde především o prohloubení orientace výchovy na postoje, potřeby a zájmy. Sebevýchova předpokládá rozvinuté schopnosti získávat nové informace, hodnotit je a zobecňovat, aplikovat je v praxi a utvářet si na základě hlubokého a pravdivého poznání skutečnosti odpovídající názory a přesvědčení. Tyto schopnosti by měla rozvíjet již školní výchova. Proto je aktuální požadavek “od školy pamětní ke škole tvůrčí”.

Významným z hlediska úspěšné sebevýchovy je také prohloubení orientace na autonomní výchovné cíle. Při výchově vždy vystupují autonomní cíle (které si klade sám jedinec) a cíle heteronomní (které stanoví společnost nebo odpovídající skupina). Úspěšná výchova znamená znát a respektovat autonomní cíle a heteronomní cíle adekvátní motivací postupně autonomizovat.

